

Dúnmharuithe Mhám Trasna agus Paróiste an Chnoic

Seán Ó Cuirreáin

Nuair a tháinig mise chun cónaithe i gceantar Chois Fharraige i dtús na n-ochtóidí ba é an tAthair Micheál Mac Aoidh a bhí ina shagairt paróiste ar an gCnoc. Ní raibh mórán aithne agam air ach sílim nach bhfuil dul amú orm má deirim go bhfacthas é mar shagart den seandéanamh – fear a sheas le traidisiúin agus nósmaireachtaí seanfhaiseanta na heaglaise.

Ag an tráth sin, bhí meas ag méadú ar na sagairt óga – na *Father Trendys* mar a tugadh orthu – a bhí ag tarraingt aird orthu féin sna meáin le seanmóireacht ghlic, le ceol agus le cleasaíocht nua-aimseartha lena raibh súil acu an pobal óg a mhealladh chun na heaglaise. Is ar a leithéide siúd a bunaíodh an carachtar Fr Ted Crilly sa tsraith *Craggy Island* a bhain cáil amach don aisteoir grinn Dermot Morgan.

Níorbh aon Father Trendy é an tAthair Mac Aoidh ach duine de sheanstoc Ard-deoise Thuama a cuireadh anuas óna chontae dúchais, Maigh Eo, le freastal ar phobal Chois Fharraige. Le gairid a fuair mé amach go raibh traidisiún na sagartachta ina theaghlach – bhí a uncail den ainm céanna, An tAth. Micheál Mac Aoidh, ina shagart roimhe - agus chaith seisean tréimhsí i bparóistí éagsúla i gConamara agus i nDúiche Sheoighe.

Bhí baint lárnach ag an seansagart sin, uncail shagart paróiste an Chnoic, le cas cáiliúil dhúnmharuithe Mhám Trasna in 1882. Ina shéiplíneach óg a bhí sé an uair sin agus é curtha i mbun dualgaís ar an bhFhairche, sé mhíle trasna an chnoic ó Mhám Trasna.

Tá bunfhírí an scéil faoi chás Mhám Trasna ar eolas ag mórán faoin dtráth seo – teaghlach de chúigear de mhuintir Seoighe a dúnmharaíodh i ndorchadas na hoíche. Tháinig triúr finnétithe áitiúla chun cinn a mhionnaigh sa chúirt go bhfaca siad an buíon a bhí i mbun an áir – col ceathracha leo féin san áireamh. Gabhadh deichniúir fear ón gceantar; d'iompaigh beirt acusan ina mbrathadóirí lena mbeatha féin a shabhaill.

Sa chúirt ar Shráid na Faiche, Baile Átha Cliath, a cuireadh an t-ochtar ar a dtrial. Ciontaíodh an chéad triúr agus ghearr an breitheamh pionós an bháis orthu. Ní fada a chaith na giúiréithe i mbun machnaimh ar na cásanna agus ba léir don dlíodóir – Protastúnach óg as Tuaim, Henry Concanon – a bhí ag cosaint na bhfear gurbh í an chinniúint chéanna a bheadh i ndán don chúigear eile. Dá leanfadh siad ag pléadail go raibh siad neamhchiontach, mar a rinne an triúr a chuaigh rompu, ba é an bás le rópa an chrochadóir a bhí sa chinniúint dóibh.

Ag an bpointe sin, ar an Luan an 20 Samhain 1882, a sheol an dlíodóir teileagram ó Bhaile Átha Cliath chuig an Athair Micheál Mac Aoidh ar an bhFhairche ag impí air a theacht go Baile Átha Cliath ar an traein a thúsce agus a d'fhéadfadh sé

Seán Ó Cuirreáin

le hiarracht a dhéanamh dul i bhfeidhm ar na fir.

Bhain an tAthair Micheál Mac Aoidh foirgneamh na cúirte amach go moch ar maidin Dé Máirt agus chas sé leis an gcúigear príosúnaigh le chéile. Ní raibh aon fhonn géilleadh ar cheathair acu – triúr Seoigheach agus Seánín Beag Ó Cathasaigh. Dúradar leis an Athair Mac Aoidh go raibh siad neamhchiontach agus nach bhféadfaidís glacadh leis go mbeidís áirithe mar dhúnmharfóirí. Bhí an cúigiú duine, Micheál Ó Cathasaigh, sásta a admháil go raibh sé ciontach agus go raibh sé ar láthair an áir in aghaidh a thola nuair a tharla na dúnmharuithe ach nár mharaigh sé féin aon duine.

Bhí an sagart i gcruachas – ní raibh sé lánchinnte faoin bhfírinne ach bhí sé ar aon intinn leis an ndlíodóir gurbh é an crochadóir a bhí i ndán don chúigear acu mura n-athróidís port. Thriail sé á chur ina luí ar na fir go dtiocfadh sé chun solais luath nó mall má bhí siad neamhchiontach agus go saorfaí ó phríosún iad; ní bheadh aon dul siar air, áfach, dá gcrochfaí iad. Ní raibh de leigheas air, dar leis an Athair Mac Aoidh, ach pléadail go raibh siad ciontach le go mbeadh deis ann a chruthú lá níos faide anonn go raibh siad neamhchiontach.

Ar deireadh, i seomra ciúin i bhfoirgneamh na cúirte ar Shráid na Faiche, agus iad i gcomhlúadar an tsagairt, ghéill na fir: phléadálfadh an cúigear acu go raibh siad ciontach sna dúnmharuithe agus in uafás Mhám Trasna. Bréaga a bhí san

admháil sin do cheathair acu mar go raibh siad aineolach ar an uafás a tharla agus iomlán neamhchiontach san áir. An fhirinne a bhí sa phléadail ag an cúigiú duine ach mhaigh sé nach raibh aon rogha aige ach a bheith i láthair de bharr na mbagairtí a bhí déanta air.

Bhí comhairle an tsagairt ar na fir bunaithe ar an bprionsabal go dtiocfadh an fhirinne amach lá ní ba fhaide anonn.

'I argued if these men are guilty, their pleas of guilty will do them no harm and will save their lives; if they were innocent, I felt the truth would leak out, as from my knowledge of the locality and the people, I believed that such a huge wrong could not continue,' a dúirt sé níba deireanaí.

Mar a tharla, tháinig an fhirinne chun solais luath go leor ina dhiaidh sin ach ní ghéillfeadh na húdaráis go raibh botún déanta acu. Fágadh an cúigear fear i bpríosún ar feadh na mblianta fada.

Rinne an tAthair Mac Aoidh iarracht amháin ar a laghad, le saoirse na bpríosúnach a fháil nuair a bhí téarma 12 bhliain curtha isteach acu, sa mbliain 1894. Ba cosúil go raibh sé ag cur as dó gur chomhairle sé dóibh i dteach na cúirte i mBaile Átha Cliath gurbh fhearr dóibh dá bpléadálaidís go raibh siad ciontach leis an gcrochadóir a sheachaint agus go dtiocfadh fianaise chun cinn, luath nó mall, a chabhródh leo saoirse a fháil.

Ina shagart pobail i gCarna, Conamara a bhí an tAthair Mac Aoidh faoin tráth seo in 1894 agus ba cosúil gur casadh Fear Ionad na Banríona air le linn dósan a bheith ar cuairt ar an gCaiseal, Conamara. Níor tharraing an sagart cás na bpríosúnach anuas leis an Tiarna Leifteanant nuair a bhuail siad le chéile mar gur thuig sé gur ar saoire a bhí an cuairteoir ach scríobh sé chuige go luath ina dhiaidh sin le hachainí a dhéanamh go saorfaí na fir:

'Your Excellency will understand the interest I take in the case when I say that I was curate in the district at the time of the murder, and was instrumental in inducing the men now undergoing penal servitude to plead guilty.'

An chluas bhodhar a tugadh don iarratas sin, mar a tugadh d'iliomad iarratas eile roimhe sin agus ina dhiaidh.

Bhí saol crua anróiteach ag an gcúigear fear ar shábháil comhairle an Athar Mhic Aoidh ón gcrochadóir iad. Scríobhadh litreacha truamhéalacha

thar a gceann abhaile chuig a muintir i gceantar Mhám Trasna ó am go chéile ach ba bheag duine de na teaghlaigh ar éirigh leo cuairt a thabhairt orthu in imeacht na mblianta sin i bpríosúin Mhuinseo, Phort Laoise nó Dhún Phádraig, cheal acmhainní nó córas taistil.

Bhásaigh beirt den chúigear sin sa phríosún – duine acu tar éis 13 bliana, an duine eile tráth a raibh 18 bliana príosúin déanta aige. Níor scaoileadh saor an triúir eile go raibh iomlán an téarma de 20 bliain caite istigh acu. Cuireadh iadsan abhaile ar thraein go Maigh Eo agus nuair a bhain siad stáisiúin Bhaile an Róba amach ní raibh de rogha acu ach an chuid dheireanach den aistear a dhéanamh de shiúl na gcós, 18 míle trasna an tsléibhe sa dorchadas agus sa mbáisteach, abhaile go Mám Trasna tar éis 20 bliain príosúin as coir nach raibh baint na páirt acu leis. ○

Tá cuntas iomlán le fáil ar chás Mhám Trasna sa leabhair "Éagóir, Maolra Seoighe agus dúnmharuithe Mhám Trasna" le Seán Ó Cuirreáin, foilsithe ag Cois Life, ar chostas €15. Féach thíos.

